

Edebiyat Bahisleri

Halid Ziyayı ziyaret

Yazan: Semseddin Kutlu

Her hangi mevzuda olursa olsun büyük çapta bir eser yaratmak mazhariyetinden mahrum bulunan, ismen ve cismen fenaya mahkûm kimseler için edebiyetlere doğru kol kanad sa'mış «baki» insanlarla kısa bir zaman için bile olsa beraber bulunmak, onların yâzûnû görmek, seslerini duymak, muhatabları olmak ne sonsuz bir haz teşkil ediyor.

Büyük Halid Ziyayı ziyaret bana bu çeşid hazların en derin ve manalıasını verdi.

Kapısının zilini çalıştırdım, n.uzzeze çehresini gördüğüm zamana kadar geçen dakikalar ömrümün en muhteşem heyecan devresini vücude getirdi. Hölle girişimden itibaren evin her tarafında göze çarpan tertib ve tanzimde görülen seçkin zevkin arasında yürürken, yol halısı çakılı merdivenlerden dolanarak onun odasına yaklaşırken mütemadiyen bu heyecanın arttığını duyuyordum.

Sanat dinlerin en ulvilerinden biri sanatkârlar da bu dinlerin en güzel âyetlerini ve esaslarını yaratıp ortaya koyan tanrıları değil midir?. Bu düşünceyle edebiyatımızın bu büyük halikını görürken duygularımın bu kadar taşkın olduğuna hiç de şaşmıyordum.

Bana yol gösteren bayan loş bir sahanlıkta:

«Buyurunuz efendim.»

Diyerek bir kapı açtı. İçerisi sanki bir bahar havası esiyormuş gibi ılık bir aydınlıkla doluydu; sarmaşıklı bir balkona bakan camlı bir kapının önünde duvarlara karşılıklı dayalı iki geniş ve rahat kanape vardı.

Hakikî sanat hayatımızın başlangıç noktasını teşkil ettiği ve üstünden devirlerin geçip nesillerin değiştiği bir zaman mesafesine sahip olduğu halde sıra dağların en ihtişamlısı gibi hâlâ göz kamaştırıcı yüksekliğiyle içimizi dolduran büyüğümüz bu kanapelerin soldakinde, pencere kenarında oturuyordu.

Yanına koşar gibi gitmeme rağmen kendisini ayağa kalkmaktan menedemedim; tevazuun ve kibarlığın bu derecesi gözlerimi yaşartacak derecede beni hislendirmişti.

Onun biraz rahatsız, ihtiyar, yorgun ve bazı mukaddes matemlerinden dolayı cemiyetten hemen tamamen uzaklaşmış, kendi huzur ve sükûn köşesinde dinlenmeğe ihtiyacı olduğu için -ne çeşid olursa olsun- ziyaretlerden kaçındığını biliyordum. Bütün bu kararlarına rağmen kendisini görmek için beslediğim çok şiddetli arzulara mukavemet edememiş ve beni kabul etmişti; bundan dolayı mahcubdum. Elini derin sevgiler ve bu mahcubiyetin verdiği minnet duygularıyla uzun uzur öptüm.

Üstünde koyu gri uzun ve kalın yollu bir rob dōşambr, ayaklarında pantuflar vardı. Şakaklarına doğru uzanan saçları artık tamamen ağarmıştı; bunun için tertemiz bir aklık başının hemen bütün çevresini bir hale gibi sarıyorsa, beyazlıkta saçlarından geri kalmamış olan biraz karışık ve geliş güzel uzamış kaşları, oldukça derine gömülmüş, fakat canlılığını ve ezeli zekâ izlerini asla kaybetmemiş gözlerinin üstüne doğru sarkıyorlardı.

Gür, dudaklarına doğru keskin bir hatla kırpık ve gene bembeyaz bıyıkları: umumî heyetçe hafifçe sağa yığılıyordu. Yüzü renkli ve hatları hâlâ eski resimlerini andırarak kadar muntazamdı. Yanığının sol tarafında bazan bir yara izine, bazan bir gamzeye benzeyen gölgeli bir çukurluk vardı. Biraz devamlı konuşunca yoruluyor ve oldukça derin bir nefes alıyor, bunu verirken avurduları hafifçe doluyordu.

Karşısında, onun edebiyat tarihimizin en mümtaz sahifelerine mal olmuş hüviyetinden bir kelime, bir jest kaçırıp heba etmemek endişesiyle, hayranlıkla dinliyordum; sıhhatini umduğumdan daha iyi bulduğum için çok sevdiğimi söyledim.

«Belli başlı bir rahatsızlığım da yok zaten evlâdım, diyordu. Uykum muntazam değil, çabuk yoruluyorum ve pek az yediğim halde midem bir çok şeyleri kabul etmiyor. Ziyaretçilerle başbaşa kalıp, gazetecilerle muhtelif mevzulara dair uzun boylu konuşmak mümkün olamadığı için kendimi inzivaya çekiyorum.»

Bu bahisten sonra uzun konuşturarak onu yormak istemiyor, kendisinin bana sorduğu umumî, hususî çeşidli suallere oldukça tafsilâtlı cevaplar vererek fakat zekâ ve hafıza itibarile asla yorulmamış, yıpranmamış, görüldüğü kadar bile ihtiyarlamamış olan büyük üstad biraz dinlenip avurdularını sevimli bir nefes verişle şişirdikten sonra tekrar muhtelif mevzulara geçiyordu.

Edebiyatımızın dünü, bugünü ve yarını hakkında mütalealarını doyurucu bir ifade ile anlattı. Divan edebiyatının mühim noksanlarına rağmen ihmal edilemeyecek kadar zengin tarafları bulunduğu noktası üzerinde durduktan sonra bugünkü lise tedrisatında bu edebiyattan örneklerin talebeye ne suretle verildiğini sordu. Kendisine, dil devriminde ne kadar ileri adımlar atmış olduğumuzun bu misal ile de anlaşılacağını, bugün artık talebeye divan edebiyatından nümuneler verirken bunları: şerh ve tefsir suretile anlatmaktan fazla adeta tercüme etmek durumunda olduğumuzu söyledim.

«— Divan edebiyatı fikir ve manadan ziyade ahenge ve lafız sanatlarına dayanan bir edebiyat olduğuna göre onun tercüme ile bugünün zevkine cevap verebilmesine pek imkân olmasa gerekir, meselâ Nif'iyi tercüme ederseniz ondan ne kalır? Her halde artık bu edebiyat tamamen mazinin malı olmuştur» dedi.

Maarif Vekâletinin garb klâsiklerinden tercüme suretile memleket sanat ve irfanına yaptığı büyük hizmeti övdü bunların arasına şark ve islâm klâsiklerinin de karıştırılmış, eski Türk edebiyatından değerli bazı eserlerin de

ilâve edilmiş olmasının şükran ve takdire değer bir hareket olduğuna temas etti. Belli idi ki üstad cemiyet hayatından çekilmiş olmakla beraber fikir ve sanat âlemile alakasını asla kesmemişti.

Konuşma mevzuu kendi eserlerine geçmişti, Halid Ziya bunlardan bazılarının sadeleştirilmesi hakkında fikirlerini söyledi ve bir hatırasını anlattı.

«— Mavi ve Siyah ve Aşk Memnu'u bir kaç yıl önce sadeleştirirken bunların ana hatlarına, cümle yapılarına mümkün olduğu kadar dokunmıyarak sadece bugünkü neslin anlamasını kolaylaştıracak dil değişikliği yapmağı gözönünde tutmuştum. Onların yeni şekle çıkmalarından bir müddet sonra bir edebiyat öğretmeninden bir mektub aldım. Bu romanların gençler tarafından daha hakkile anlaşılması için sadeleştirilmesinde, cümle yapılarında ve daha bir çok vokabülerinde de değişiklikler yapılmasını, yani onların tam manasile bir tercüme gibi bugünkü havaya uydurulması fikrinde bulunduğunu yazıyordu. Kendisine cevap verdim, benim bu şekli daha muvafık bulduğum için böyle yapmış olduğumu ve bunların artık üçüncü bir defa dil ve ifade değiştirilmesine maruz bırakılmalarının zor olduğuna göre, diğer eserlerimden her hangi birisinden kendi görüş noktasına göre sadeleştirileceği beş on sahifeyi gönderirse memnun olacağımı bildirdim. Sanırım bunun muvafık olmayacağını kanaat getirmiş olacak ki muhatabımdan bir cevap çıkmadı.»

Büyük romancımızın, vaktile kendisine «Nesli Ahir» isimli romanının niçin yarıda kaldığı sorulduğu zaman «onu hiç sormayınız, o benim en büyük ıstırabımdır.» dediğini hatırlıyorum. Bunun için «eserlerim arasında kendisine karşı nispeten en fazla sempati beslediğim birisi vardır...» derken bu yarı kalmış romanından bahsedecek sandım. Belki de ona karşı bir çemile göstermek kaygusile «Nesli Ahir mi?» dedim hattâ bunu iki defa tekrarladım. Fakat o her defasında duymamazlığa geldi. Oyle tahmin ettim ki Halid Ziya 20 - 25 sene evvel olduğu gibi bugün de yarıda kalmış olan bu eserinden bahsetmek istemiyordu, sözüne «Kırık Hayatlar» diye devam etti. «Son olarak onu sadeleştirdim. Yakında Hilmi Kitabevi tarafından neşredilecek...»

Yaşının en ilerlemiş çağlarında bile eskilerine ilâveten kazandırdığı bir çok yeni, değerli ve çeşidli yazularından dolayı sanat ve edebiyat âlemimizin kendisine minnettar olduğunu söyledim.

Hafifçe artikriyen ellerile oturduğu kanapenin arkalığının üstünde duran iki kitabı gösteriyordu.

«— Artık şu son bir iki senedir hiç yazamıyorum, hattâ okumak bile ben yoruyor. İşte bu iki kitab uzun zamandır elimdedirler. Birisinden yorulduğum zaman diğerine devam ediyorum. Hiç okumadan yapamıyorum Edebiyatımıza verdiğim eserlere gelince ben elimden geldiğimi verdim. Yapabileceğimi yaptım, yıllar sel gibi gelip geçtiler.» dedi. Sonra çok tatlı ve derinlerden gelen sesile devam etti:

Hani büyük şairimiz:

Bâki kalan bu kubbede bir hoş sada

imig...

demişti, ben bu mısraı:

Bâki kalan bu kubbede bir boğ sada

imig...

şeklinde değiştirdim.

Halbuki yıllar büyük Halid Ziyanın hoş sadasını asırlardan asırlara devre-decekler..

Şemseddin KUTLU

